

Še lahko govorimo o sporazumevalni zmožnosti v slovenščini ob koncu dvojezične ljudske šole na avstrijskem Koroškem?

Špela Krek, mag. prof. poučevanja na razredni stopnji, OŠ Poljane

Prispevek predstavlja ugotovitve raziskave sporazumevalne zmožnosti v slovenščini pri učencih 4. razreda dvojezične ljudske šole na avstrijskem Koroškem. Z raziskavo smo želeli ugotoviti, kakšna je sporazumevalna zmožnost dvojezičnih učencev ob koncu ljudske šole (4. razred) in v kolikšni meri lahko učitelj z dobrim zgledom in s svojim zanimanjem za slovenski jezik pripomore k napredku pri njenem razvijanju. S tem namenom smo sestavili pisne in ustne preizkuse znanja, ki preverjajo vse sporazumevalne dejavnosti (poslušanje, govorjenje, branje, pisanje). Preizkuse znanja je rešilo 21 učencev 4. razreda dvojezične ljudske šole. Nato je en razred (1. skupina) dva meseca poučevala učiteljica iz Slovenije, drugega (2. skupina) pa učiteljica iz Avstrije. Po dveh mesecih smo z enakimi preizkusi znanja ponovno preverili sporazumevalno zmožnost pri učencih obeh skupin.

Ključne besede: dvojezična ljudska šola, avstrijska Koroška, slovenščina kot učni jezik, dvojezični pouk, sporazumevalna zmožnost v slovenščini

1 Uvod

Na avstrijskem Koroškem so na območju veljavnosti manjšinskega šolskega zakona za Koroško poleg šol z nemškim učnim jezikom tudi dvojezične šole z nemškim in slovenskim učnim jezikom (Vir 1). Po zakonu je dvojezični pouk pravica, ki jo za vsakega šoloobveznega otroka lahko pisno ali ustno uveljavijo starši (Kern 2009). To pomeni, da naj bi k dvojezičnemu pouku prijavljeni učenci imeli v prvih štirih razredih pouk pri vseh predmetih v približno enakem obsegu ur v slovenskem in nemškem jeziku (Učni načrt ljudskih šol 2001). Dvojezični pouk lahko poteka na dva načina, in sicer v integriranih razredih, v katerih so učenci, ki so prijavljeni k dvojezičnemu pouku, in učenci, ki k temu niso prijavljeni, ali v razredih, v katerih so samo učenci, ki so prijavljeni k dvojezičnemu pouku (Feinig 2008). V integriranih razredih poučuje jeta dvojezični razredni učitelj in enojezični/timski učitelj, v samostojnih dvojezičnih razredih pa le dvojezični učitelj (Vir 1). V integriranih razredih v času, ko pouk poteka v slovenskem jeziku, dvojezični učitelj poučuje prijavljene učence v slovenščini, medtem ko enojezični učitelj poučuje neprijavljene učence v nemščini (Učni načrt ljudskih šol 2001). Dvojezični učitelj mora opraviti dodatno izobraževanje za dvojezično poučevanje (Ogris 2010).

2 Dvojezične ljudske šole na avstrijskem Koroškem

Splošna šolska obveznost se v Avstriji začne tako kot v Sloveniji po dopolnjenem šestem letu starosti, ko otroci vstopijo v ljudsko šolo, ki traja štiri

leta (Kern 2009). Tisti učenci, ki se prijavijo k dvojezičnemu pouku, naj bi v prvih štirih razredih imeli pouk v približno enakem obsegu ur v slovenskem in nemškem jeziku (Ogris 2010). Bistvena naloga vseh dvojezičnih ljudskih šol je pripraviti in usposobiti učence za sporazumevanje v obeh jezikih in omogočiti čim boljšo rabo obeh zbornih jezikov (Učni načrt ljudskih šol 2001).

Do nedavnega so se slovenščino učili le otroci iz družin, ki so želeli ohraniti svoj jezik, od začetka 21. stoletja pa se je zanimanje za učenje slovenščine razširilo tudi med nemško govorečimi družinami (Feinig 2008). Statistični podatki kažejo, da vpis v dvojezične ljudske šole narašča, ker starši razumejo večjezičnost kot prednost jezikovne kompetence (Vir 2). Kljub temu da v zadnjih letih zanimanje za slovenščino narašča tudi pri nemško govorečem prebivalstvu, po eni strani slovenščina pridobiva ugled, po drugi strani pa jo v zunajšolskem okolju komaj slišimo (Kern 2009).

3 Sporazumevalna zmožnost v slovenščini

Eden temeljnih ciljev pouka slovenščine na vseh stopnjah šolanja v Republiki Sloveniji je razvijanje sporazumevalne zmožnosti (Program osnovna šola 2018) in nič drugače ni v dvojezičnih šolah na avstrijskem Koroškem. V UN za slovenščino (Program osnovna šola 2018) je sporazumevalna zmožnost opredeljena kot zmožnost kritičnega sprejemanja besedil raznih vrst ter zmožnost tvorjenja ustreznih, razumljivih, pravih in učinkovitih besedil raznih vrst.

Sporazumevalno zmožnost razvijamo s sporazumevalnimi dejavnostmi, tj. s poslušanjem, govorjenjem, branjem in pisanjem (Bešter Turk 2011).

Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v šoli poteka sistematično in načrtno ter vključuje čim večjo aktivnost učencev, zato je pomembno, da učitelj učencem v čim večji meri ponudi sodelovalno delo, ki učence spodbudi k aktivnemu pouku, hkrati pa imajo učenci večjo možnost tudi za ustno rabo jezika (Rot Vrhovec 2020). Učitelj mora v razredih, v katerih je raven obvladovanja slovenščine različna, organizirati čim boljši komunikacijski model pouka slovenskega jezika, ki bo vsem omogočil optimalen napredek (Rot Vrhovec 2020).

4 Empirični del raziskave

4.1 Cilji raziskave

Glavna cilja raziskave sta bila ugotoviti:

- razvitost sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku pri učencih 4. razreda ene izmed dvojezičnih ljudskih šol na avstrijskem Koroškem in nato
- napredek učencev v sporazumevalni zmožnosti v slovenskem jeziku, potem ko so jo dva meseca sistematično razvijali tri do štiri ure tedensko pod vodstvom učiteljice iz Slovenije.

4.2 Vzorec

Raziskava je temeljila na neslučajnostnem namenskem vzorcu učencev 4. razreda, ki so bili v šolskem letu 2018/19 prijavljeni k dvojezičnemu pouku. V raziskavi je sodelovalo 21 učencev (14 deklic in 7 dečkov). Od teh je bilo 12 učencev prijavljenih k dvojezičnemu pouku, ki so bili v samostojnem dvojezičnem razredu z eno dvojezično učiteljico, in 9 učencev, ki so bili v integriranem oddelku z dvojezično in enojezično/timsko učiteljico. Povprečna starost učencev je bila 10 let.

4.3 Uporabljeni merski instrumenti

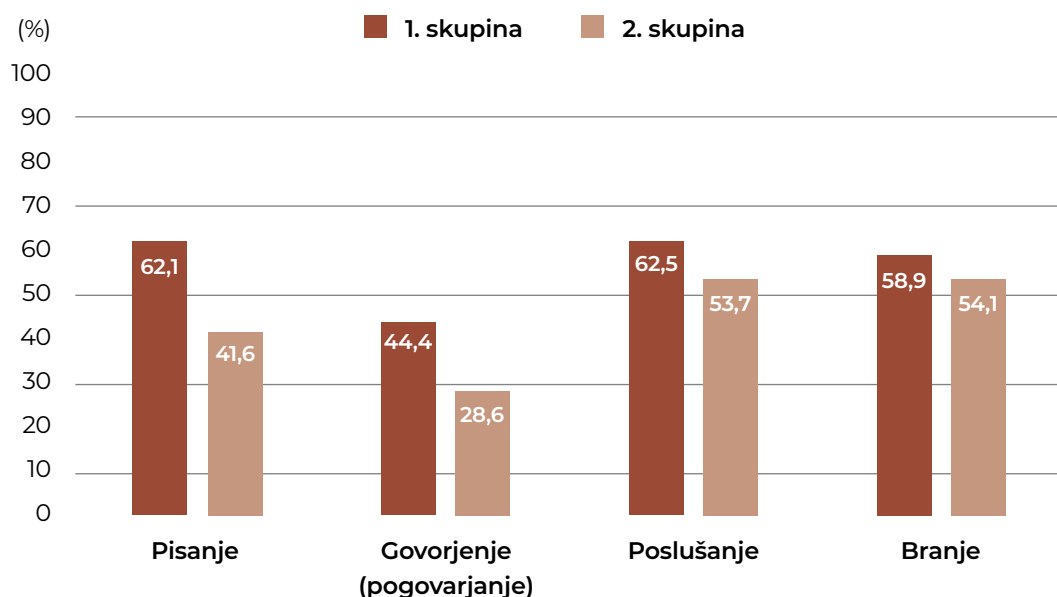
V skladu z namenom raziskave so bili sestavljeni preizkusi znanja, ki so preverjali pisanje, poslušanje, branje in govorjenje. Z njimi smo preverjali sporazumevalno zmožnost v slovenščini, ki naj bi jo učenci že dosegli. Preizkuse znanja je rešilo 21 učencev 4. razreda dvojezične ljudske šole. Nato je en razred (1. skupina) dva meseca po 3 do 4 ure na teden poučevala učiteljica iz Slovenije, drugega (2. skupina) pa učiteljica iz Avstrije.

Poučevanje je potekalo tako, da smo en teden prej izvedeli, katero temo bodo obravnavali, glede na temo smo sestavili učno pripravo in jo poskušali čim bolj popestriti z različnimi dejavnostmi, ki so pripomogle, da so bili učenci v čim večji meri jezikovno aktivni. Teme v obeh oddelkih so bile enake, razlika je bila le v načinu poučevanja ter da je poučevanje pri avtorici raziskave potekalo izključno v slovenščini. Poleg tega sem uporabljala enak učbenik, kot ga uporabljajo v 3. in 4. razredu na izbrani šoli. To pomeni, da učenci v 3. in 4. razredu berejo enaka besedila in obravnavajo enake teme, le da nekaj nalog pustijo za 4. razred.

Po dveh mesecih smo z enakimi preizkusi znanja ponovno preverili sporazumevalno zmožnost pri učencih obeh skupin. Omeniti je treba, da so učenci pri 1. in 2. preverjanju vsa navodila za reševanje nalog in potek preverjanja znanja najprej dobili v nemščini.

4.4 Rezultati in ugotovitve po 1. preverjanju znanja

Poimenovanje »1. skupina« se nanaša na oddelk učencev, ki so prijavljeni k dvojezičnemu pouku in jih je poučevala avtorica raziskave, »2. skupina« pa predstavlja oddelk učencev, prijavljenih k dvojezičnemu pouku, ki jih je ves čas poučevala dvojezična učiteljica iz Avstrije.

Graf 1: Primerjava povprečnih rezultatov 1. in 2. skupine pri 1. preverjanju znanja, izražena v %, in sicer pri vseh sporazumevalnih dejavnostih.

Rezultati po 1. preverjanju so pokazali, da je sporazumevalna zmožnost v slovenščini pri učencih dvojezične ljudske šole šibka in se razlikuje glede na skupino. Učenci 1. skupine so bili v povprečju pri vseh sporazumevalnih dejavnostih boljši od učencev 2. skupine. Povprečni rezultati med skupinama so se razlikovali tudi za 20,5 %.

Iz prakse lahko trdimo, da učitelji pri pouku slovenščine v veliki meri uporabljajo nemščino, hkrati pa je v uporabi tudi kar nekaj narečnega jezika. Glede na prikazane rezultate lahko sklepamo, da je slovenščina v dvojezični ljudski šoli na avstrijskem Koroškem prisotna v zelo majhnem obsegu in da je teoretična zasnova dvojezične ljudske šole zasnovana povsem drugače, kot je videti in kot jo je občutiti v praksi. Če bi se ravnali v skladu z *Učnim načrtom ljudskih šol* (2001) in bi imeli polovico vseh ur pri vseh predmetih v enakem obsegu v obeh jezikih, bi učenci vse preizkuse zagotovo opravili z odliko, saj so bile naloge, ki so jih reševali, zelo enostavne. Kljub temu da vsi preizkusi znanja preverjajo osnovno znanje, ki naj bi ga učenci že usvojili, lahko vidimo, da to ne drži. Iz prakse lahko trdimo, da so bile poučevanju v slovenščini namenjene le 3 ure na teden. Dopolnilni pouk, ki naj bi bil namenjen slovenščini, je bil namenjen vsem ostalim predmetom, kljub temu da bi bil za slovenščino zelo potreben. Poleg tega se je v praksi izkazalo, da so učne ure slovenščine večkrat izpuščali.

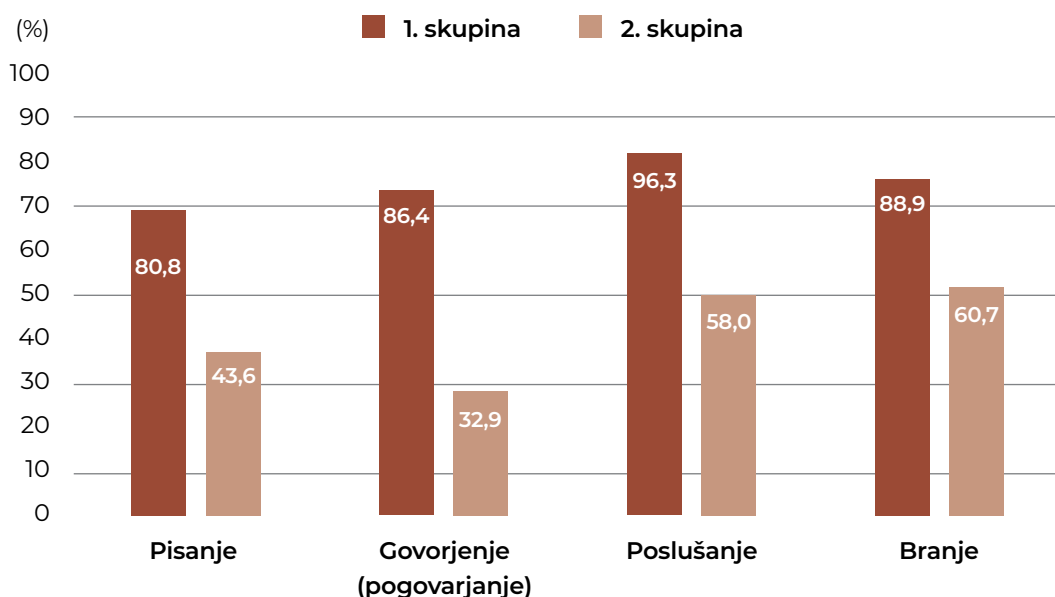
Poleg tega je kakovost dvojezičnega pouka v veliki meri odvisna od učiteljevega znanja slovenskega jezika. Rezultati kažejo na to, da je sporazumevalna zmožnost v povprečju pri vseh sporazumevalnih dejavnostih pri učencih 1. skupine boljša od učencev 2. skupine. Učence 1. skupine je poučevala dvojezična

učiteljica, ki je koroška Slovenka, medtem ko je učence 2. skupine poučevala dvojezična učiteljica, ki ji je materni jezik nemščina. V praksi se je izkazalo, da učiteljica, ki je poučevala 2. skupino, ni dobro obvladala slovenskega jezika in se tudi z avtorico raziskave v večini primerov ni znala pogovarjati v slovenščini, kljub temu da naj bi bila kot dvojezična učiteljica usposobljena govorka slovenščine. Sporazumevalna zmožnost v slovenščini je v veliki meri odvisna od dvojezičnega učitelja, njegovega zgleda in interesa za jezik ter znanja slovenščine. Rezultati 1. preverjanja so pokazali, da imajo učenci obeh skupin v povprečju težave pri vseh sporazumevalnih dejavnostih, vendar so te pri boljšem zgledu in večjem interesu za slovenski jezik prisotne v manjši meri.

Analiza rezultatov 1. preizkusa znanja je pokazala, da nekateri učenci ne znajo odgovoriti na najosnovnejše vprašanje »Kako ti je ime?«. Nihče od učencev ni znal odgovoriti na vprašanje »Kako se pišeš?«. Prav tako se je izkazalo, da so osnovna navodila v slovenščini premalokrat slišana, saj jih učenci ne obvladujejo. Pri prvem preverjanju (glasnega) branja je bila večina učencev na frustracijski stopnji (Marjanovič Umek in drugi 2012), saj so večinoma brali počasi, netekoče, neritmično, monotono in nenatančno. Nekaj črk so tudi napačno prebrali (črko v kot f), niso popravljali lastnih napak, niso upoštevali ločil, večino pozornosti pa so posvečali prepoznavanju besed.

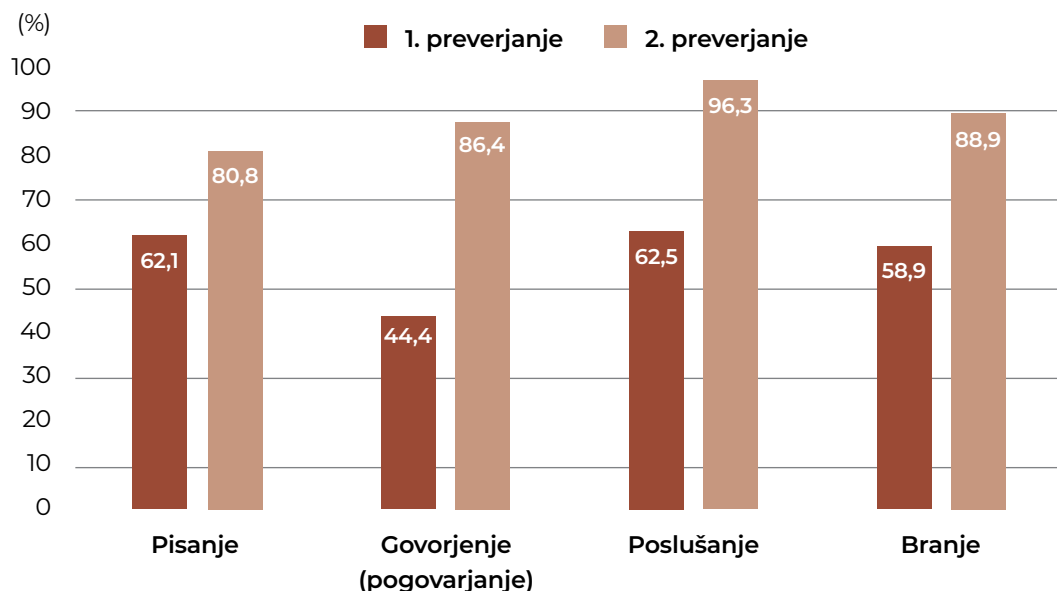
Pri pisnem preizkusu so imeli učenci veliko težav, najbolj presenetljivo pa je bilo, da kar nekaj učencev ni znalo zapisati pet povedi o sebi.

4.5 Rezultati in ugotovitve po 2. preverjanju znanja

Graf 2: Primerjava povprečnih rezultatov 1. in 2. skupine pri 2. preverjanju znanja, izražena v %, in sicer pri vseh sporazumevalnih dejavnostih.

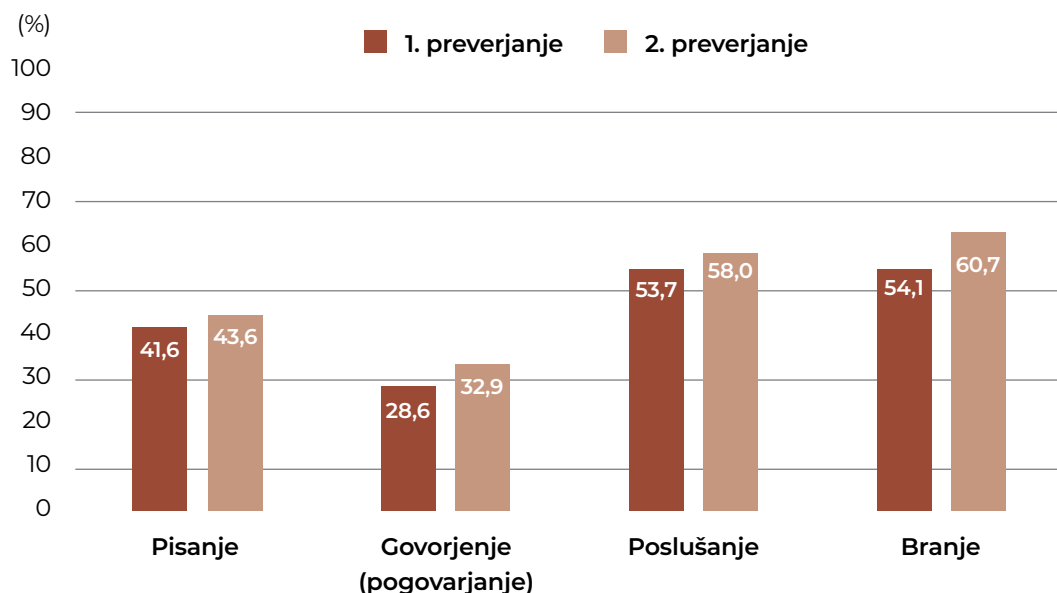
Iz grafa 2 lahko razberemo, da je bila 1. skupina pri 2. preverjanju znanja v povprečju boljša od 2. skupine pri vseh sporazumevalnih dejavnostih. Največja povprečna razlika med 1. in 2. skupino pri 2. preverjanju je bila pri govorjenju (pogovarjanju) (53,5 %), sledi razlika v dosežku pri poslušanju (38,3 %), nato razlika pri pisanju (37,2 %), najmanjša razlika med 1. in 2. skupino pa je bila pri branju (28,2 %). Rezultati so pokazali, da so učenci, ki jih je slovenščino 2 meseca sistematično poučevala učiteljica iz Slovenije, bistveno bolj napredovali kot učenci, ki jih je še naprej poučevala učiteljica iz Avstrije.

Graf 3: Primerjava povprečnih rezultatov 1. skupine pri 1. in 2. preverjanju znanja, izražena v %, in sicer pri vseh sporazumevalnih dejavnostih.

Iz grafa 3 lahko razberemo, da so učenci, ki jih je poučevala učiteljica iz Slovenije, v povprečju pri posamezni sporazumevalni dejavnosti napredovali za 18,7 % do 42 %. Učenci so še vedno delali napake pri vseh sporazumevalnih dejavnostih v slovenščini, vendar je bilo teh napak veliko manj, hkrati pa se je očitno izboljšalo razumevanje v slovenskem jeziku. Verjamemo, da bi bil rezultat lahko še veliko boljši, če bi poučevanje potekalo dlje časa.

Poudariti je potrebno, da je bilo poučevanje v slovenščini pri učiteljici iz Slovenije v začetku za učence tuje in veliko težje, kot so bili vajeni. Poučevanje je kot že povedano potekalo izključno v slovenščini, v vse učne ure pa smo poskušali v čim večji meri aktivirati vse učence in jih vključiti v vse štiri sporazumevalne dejavnosti. Sprva je bilo učencem težko, ker tega niso bili vajeni, kasneje pa se je začel kazati napredek tudi pri pouku, saj so bili učenci samozavestnejši, več so govorili v slovenščini, radi so se igrali različne igre, hkrati pa so večinoma vzljubili slovenščino in se veselili naslednjih ur.

Graf 4: Primerjava povprečnih rezultatov 2. skupine pri 1. in 2. preverjanju znanja, izražena v %, in sicer pri vseh sporazumevalnih dejavnostih.

Iz grafa 4 lahko razberemo, da so učenci, ki jih je v tem času poučevala učiteljica iz Avstrije, prav tako napredovali pri vseh sporazumevalnih dejavnostih, vendar v manjši meri kot učenci iz 1. skupine. Učenci 2. skupine so pri posamezni sporazumevalni dejavnosti v povprečju napredovali med 2 % in 6,6 %. Razlike v povprečno doseženih rezultatih med 1. in 2. skupino so več kot očitne.

5 Sklep

Z raziskavo, ki smo jo opravili v okviru magistrskega dela z naslovom *Sporazumevalna zmožnost v slovenščini pri učencih 4. razreda dvojezične ljudske šole na avstrijskem Koroškem* pod vodstvom mentorice, izr. prof. dr. Marje Bešter Turk, in so-mentorice, dr. Alenke Rot Vrhovec, smo ugotovili, da je teoretična zasnova dvojezične ljudske šole drugačna, kot je to zaznati v praksi. V *Učnem načrtu ljudskih šol* (2001) je zapisano, da se uporabljata oba jezika (slovenščina in nemščina) v približno enakem obsegu pri vseh predmetih. V praksi smo ugotovili, da to ne drži.

Z raziskavo smo dokazali, da so učenci, ki jih je dva meseca poučevala učiteljica iz Slovenije, bolj napredovali pri vseh sporazumevalnih dejavnostih kot učenci, ki jih v tem času poučevala učiteljica iz Avstrije. To pomeni, da je z obvladovanjem jezika, vključevanjem učencev v vse sporazumevalne dejavnosti in z učiteljičinim interesom za kakovosten pouk mogoče doseči, da učenci napredujejo pri sporazumevalni zmožnosti v slovenščini v zelo kratkem časovnem obdobju. Dokazali smo, da ima pri poučevanju ključno vlogo učitelj, ki mora biti dober zgled v rabi slovenščine in imeti interes za slovenščino. Menim, da če bi učitelji dvojezične ljudske šole imeli ti dve kompetenci bolj razviti, bi bila uspešnost učencev pri učiteljici iz Avstrije zelo podobna kot pri učiteljici iz Slovenije.

Učenci 1. skupine, ki jih je poučevala učiteljica iz Slovenije, so v povprečju pri posamezni sporazumevalni dejavnosti napredovali za 18,7 % do 42 %. Učenci

2. skupine, ki jih je v tem času poučevala učiteljica iz Avstrije, so pri posameznih sporazumevalnih dejavnostih v povprečju napredovali za 2 % do 6,6 %.

S prispevkom želimo ozvesti širšo javnost, učitelje in ravnatelje dvojezičnih ljudskih šol na avstrijskem Koroškem o tem, da je za kakovosten pouk slovenskega jezika zelo pomemben njihov interes in da je za napredek učencev v slovenskem jeziku potrebno obvladati slovenski jezik in pri pouku vključiti vse štiri sporazumevalne dejavnosti (branje, pisanje, poslušanje, govorjenje) ter upoštevati smernice za poučevanje na dvojezični ljudski šoli, tj. enakovredno izobraževanje učencev pri vseh predmetih v obeh jezikih. Sprašujemo se, zakaj ni zanimanja za znanstveno evalvacijo slovenskega pouka v dvojezičnih ljudskih šolah, saj bi bila ta ključna za preverjanje uspešnosti učencev, ki obiskujejo dvojezični pouk, prav tako pa bi pripomogla k izboljšanju učnega procesa v praksi.

Literatura

- Bešter Turk, M. (2011): *Sporazumevalna zmožnost – eden izmed temeljnih ciljev pouka slovenščine. Jezik in slovstvo*, let. 56. (št. 3/4), str. 111–130.
- Feinig, T. (2008): *Slovenščina v šoli: Zgodovina pouka slovenščine na Koroškem/Slovenisch in der Schule: Die Geschichte des Slowenischunterrichts in Kärnten*. Celovec: Založba Drava.
- Kern, D. (2009): *Slovenski jezik v vzgojno-izobraževalnih ustanovah v manjšinskem prostoru*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja Peklaj, U., Pečjak, S. (2012): *Govor in branje otrok: ocenjevanje in spodbujanje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ogris, T. (2010): *Kärnten: Zwei Sprache, eine Kultur/Koroška: dva jezika, ena kultura*. Celovec: Biro za slovensko narodno skupnost.
- Program osnovna šola. Slovenščina. Učni načrt* (2018). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf, 31. 10. 2020.
- Rot Vrhovec, A. (2020): *Poučevanje učencev, katerih prvi jezik ni slovenski*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Učni načrt ljudskih šol (ljudskošolskih razredov, ljudskošolskih oddelkov) z nemškim in slovenskim učnim jezikom* (2001). Celovec: Zvezno ministrstvo za pouk, znanost in kulturo in Deželni šolski svet za Koroško.
- Vir 1: Bildunsdirektion Kärnten (2019): *Das Minderheitenschulwesen*. Dostopno na: https://www.bildung-ktn.gv.at/dam/jcr:4c0ad272-cfcf-4330-83f2-98a460cc2765/110319_Druck-BD-Chronik-MSW.pdf, 13. 10. 2020.
- Vir 2: Poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti na avstrijskem Koroškem (2019): Dostopno na: <https://www.ktn.gv.at/SI/repos/files/ktn.gv.at/Abteilungen/Volksgruppenb%C3%BCro/Da-teien/Art%2069%20a%20-%202019/Art%2069a%20K-LVG%20Bericht%202019%20printversion.pdf?exp=579733&fps=d048e2e0f17396a0c7795520fc9c9e8d6bc95ae0> Dostop 12. 11. 2020.